

Slutrapport

Organisering av vandringsleder

Projektperiod: 26 februari till 31 december 2024 (del 3)
Projektledare: Andreas Edholm, Jämtland Härjedalen Turism

Foto: Anette Andersson

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Inledning	3
Bakgrund	3
Syfte	3
Arbetsätt	4
Projektplan med kommentarer	4
Aktiviteter i projektet	6
Nulägesanalys	6
Besök och möten i regionen	6
Dialog med Outdoorföretagen	7
Regionalt vandringsledsforum	8
Utbildningsinsatser	9
Erfarenhetsutbyte	9
Checklista för kvalitetssäkring	10
Delaktighet i arbetsgrupp inom det nationella arbetet	10
Organisering	11
Nationell organisering	11
Regional organisering	11
Lokal organisering	12
Slutsatser	14
Organisering	14
Långsiktig finansiering	15
Efter projektslut	17

Bilagor:

1. Checklista för kvalitetssäkring.
2. Avsiktsförklaring kring samarbete inom Nationell samverkansmodell för vandringsutveckling.
3. Nationella samverkansmodellen.

Sammanfattning

Jämtland Härjedalen Turism (JHT) har under mars till december 2024 genomfört delprojekt 3 i "Organisering av vandringsleder" som finansierats av Naturvårdsverket.

Huvuduppdraget under projektperioden har varit att JHT ska formalisera rollen som regional samordnare i Jämtland Härjedalen för att bättre kunna stödja det lokala arbetet med organisering och kvalitetssäkring av vandringslederna (där inte staten är huvudman) utifrån det Nationella Ramverket och den Nationella samverkansmodellen.

JHT har som regional samordnare deltagit på de nationella möten som arrangerats av Naturvårdsverket och JHT är nu en av 21 regioner i landet som skrivit på avsiktsförklaringen kring samarbete i Utvecklingsgruppen inom Nationell samverkansmodell för vandringsutveckling. Det nationella arbetet och utbytet mellan olika regioner är en viktig förutsättning för att vi ska kunna uppnå målen med en långsiktigt hållbar och kvalitetssäkrad ledinfrastruktur i Sverige, vilket är viktigt för såväl friluftsliv, hälsa, besöksnäring och attraktiva platser.

Ett nätverk för vandringsleder inom regionen är etablerat. Kunskapen kring Nationella Ramverket har höjts och både samordning och samverkan inom regionen har förbättrats under projektperioden. Det behöver dock formaliseras ytterligare under kommande år för att roller och ansvarsområden ska tydliggöras mer.

Det krävs uthållighet och långsiktighet när det gäller att förändra synsättet och status för vandringsleder som företeelse så att resurserna för underhåll och skötsel blir en självklarhet. Eftersom en förändring av synsätt tar tid och i det här fallet krävs samverkan från både det offentliga och privata så är regionens kommuner en viktig del i framgången för kontinuitet och kvalitet för både befolkning och turism. JHT har sökt fortsatt stöd från Naturvårdsverket inför kommande år i likhet med andra regioner.

Det regionala vandringsledsforumet i november var en viktig insats under projektperioden och alla deltagare var överens om att det ska arrangeras årligen för att främja samverkan kring utveckling och kvalitetssäkring av vandringslederna i Jämtland Härjedalen.

Inledning

Bakgrund

Jämtland Härjedalen Turism ekonomisk förening (JHT) bildades 1995 och är en samverkansplattform för utveckling av besöksnäringen i Jämtland Härjedalen. JHT företräder besöksnäringen i regionen i nationella och internationella sammanhang och samverkar med näringens aktörer.

Destinationsorganisationerna och de åtta kommunerna i Jämtland Härjedalen är huvudägare av JHT. Dessa är också de huvudsakliga samverkande organisationerna i projektet tillsammans med andra aktörer som ansvarar för vandringsleder i Jämtland Härjedalen.

En stor del av det turistiska utbudet sommartid är förenat med vandringslederna. Olika undersökningar visar att intresset för vandring ökar bland våra gäster. Det är också något som är viktigt för befolkningen och ett prioriteringsområde som är uttalat i den regionala utvecklingsstrategin, "upplevelser".

Kvaliteten på lederna i Jämtland Härjedalen varierar. Den övergripande kvalitetsnivån på lederna behöver säkerställas genom bättre regional samverkan och stöd till det lokala arbetet och samarbetet. Det är viktigt att alla typer av leder som vi tillhandahåller för befolkning och besökare håller tillräckligt hög kvalitet och att vi har tydlig och bra information (både digitalt och fysiskt) till de som nyttjar lederna.

Utifrån arbetet i det första delprojektet (september 2022 till 15 februari 2023) identifierades ca 45 ledaktörer som hanterar ca 285 mil vandringsleder i Jämtland Härjedalen där inte staten är huvudman. Det är olika förutsättningar varje ledområde och det är i flera fall ideella aktörer som ansvarar för de olika lederna. Pilgrimslederna som är s.k. tematiska leder utgör ca 85 mil och där har pastorat och några berörda kommuner tagit ett särskilt ansvar.

I det första delprojektet handlade mycket om att identifiera de olika lederna och ledaktörerna samt inledande information om det Nationella ramverket. I det andra delprojektet (1 maj till 31 december 2023) fortsatte arbetet med att förankra detta inom regionen och genomföra workshopar i varje kommun med både beslutsfattare från kommunerna och ledaktörer samt att börja samla in underlag för att forma den regionala samordningen. I denna projektperiod (26 februari till 31 december) har arbetet fortsatt med att förankra och formalisera regional och lokal samordning utifrån det Nationella Ramverket och den Nationella samverkansmodell som har arbetats fram och sätts under det senaste året.

Syfte

Syftet med projektet är att stärka regional och lokal organisering och samordning av vandringsleder där staten inte är huvudman i Jämtland Härjedalen. Detta för att kvaliteten på lederna ska förbättras utifrån riktlinjer och rekommendationer som finns i det Nationella Ramverket.

Mål

Projektets mål:

- Formalisera och stärka regional och lokal organisering för att vi ska kunna tillämpa kvalitetskriterierna med utgångspunkt i det Nationella Ramverket.
- Bidra till att det Nationella Ramverket vidareutvecklas efter våra regionala och lokala

förutsättningar i regionen.

- Anpassa Nationella Ramverket så att alla ledansvariga i regionen ska kunna tillämpa det.
- Stödja och stärka det lokala arbetet med vandringsleder inom kommuner, destinationsorganisationer och föreningar.
- Stödja och samverka med de aktörer som arbetar med pilgrimslederna inom regionen.
- Stärka samverkan inom regionen, men även med andra regioner.
- Ta en aktiv roll i det nationella arbetet kring vandringslederna.
- Öka förståelsen för ledernas betydelse när det gäller folkhälsa, friluftsliv och turism.
- Påverka beslutsfattare och politiker för att skapa ett synsätt där lederna är en naturlig del av infrastrukturen och där lederna betraktas som anläggningar och därför på samma sätt som andra friluftsanläggningar behöver finnas med i de kommunala budgetarna.
- Diskutera en modell för långsiktig finansiering av underhåll.
- Ta fram en gemensam strategi med vision och mål för regionens vandringsleder.

Målet efter projektets slut var att det ska finnas en tillräckligt stark struktur med organisering lokalt och regionalt för att vi ska kunna arbeta vidare med detta utan att vara beroende av fortsatt bidrag.

Arbetsätt

En projektledare med kompetens och lång erfarenhet från arbete med spår och leder har varit huvudansvarig för projektet. Då JHT redan idag fungerar som en plattform för besöksnäringen i Jämtland Härjedalen samt också ägs av medlemmar som är kommuner och destinationer, finns redan ett utvecklat nätverk och arbetsätt som nyttjats. JHTs vd är även ordförande i Regionala Nätverket för Besöksnäring och Turism (RNBT) som utgör en viktig part i den Nationella samverkansmodellen. Dialog om samverkan har förts med Naturvårdsenheten på Länsstyrelsen Jämtland och Friskvårdsenheten på Region Jämtland Härjedalen, som är positiva till att bidra med kompetens och tid.

Det nätverk med beslutsfattare och ledansvariga som byggts upp under de första två delprojekten har varit delaktiga i det tredje projektet genom löpande dialog och möten under projektperioden.

Erfarenhetsutbyte har både genomförts inom regionen och med andra regioner samt vid ett studiebesök i Skottland som samordnades av Region Västernorrland och Region Jämtland Härjedalen.

Utbyte och samverkan har dessutom skett med NPA-projektet "Hållbar arktisk och perifer cykelturism" där JHT är den svenska parten.

Projektplan med kommentarer

Februari

Besked från Naturvårdsverket och återuppstart av det påbörjade arbetet i delprojekt 1 och 2.

Mars

Uppstartsmöte digitalt med alla i regionen som deltagit på workshops i varje kommun under 2023 och som kontaktats vid inventeringen i delprojekt 1. Deltagare var också projektledare från de andra projekten i regionen som beviljats medel från Naturvårdsverket under 2024.

Förankring och intervjuer med nyckelpersoner bland ledansvariga och markägare.

Kommentar: Genomfört.

April-Maj

Förankring bland kommunerna och destinationerna för mer formaliserad samverkan och organisering.

Intervjuer med beslutsfattare inom kommunerna, Region Jämtland Härjedalen, Länsstyrelsen, Pastoraten samt med ansvariga destinationsföreträdare i regionen.

Erfarenhetsutbyte och dialog med andra regioner för att lära av deras arbete och hitta synergieffekter.

Tolkning och anpassning av Nationella ramverket för våra förhållanden och förutsättningar i Jämtland Härjedalen. Checklista för kvalitetssäkring i Jämtland Härjedalen förankras.

Kommentar: Genomfört

Juni-Augusti

Kvalitetssäkring utifrån Nationella Ramverket tillsammans med ledaktörer ute på olika leder och ledområden. Dialog och insamling av information och erfarenheter på plats med vandrare, ledaktörer, markägare och kommuner.

Studiebesök hos andra regioner samt erfarenhetsutbyte.

Kommentar: Genomfört.

September-Oktober

Formaliserandet slutförs för lokal och regional organisering.

Avsiktsförklaringar med kommuner, destinationsbolag, ledaktörer, pastorat, Region Jämtland Härjedalen och Länsstyrelsen Jämtland.

Kommentar: Avsiktsförklaring påskriven för det nationella arbetet i Utvecklingsgruppen där alla 21 regioner ska vara delaktiga utifrån den Nationella samverkansmodellen. Dialog med kommunerna via Kommunförbundet pågår under december.

November

Slutkonferens med en överenskommen plan för samverkan regionalt och lokalt gällande kvalitetssäkring av vandringsleder i Jämtland Härjedalen. Strategi med vision, mål och framtida finansiering presenteras.

Kommentar: Slutkonferensen genomfördes som det första regionala vandringsledsforumet i samverkan med de andra projekten i regionen som finansieras av Naturvårdsverket. Strategi med vision, mål och framtida finansiering har diskuterats både lokalt, regionalt och nationellt. I det nationella arbetet har projektledaren på JHT varit delaktiga i en arbetsgrupp kring Organisering och finansiering. En nationell strategi ska tas fram i det gemensamma arbetet nationellt och det kommer att ge vägledning för regionalt och lokalt strategiarbete under 2025.

December

Slutrapportering och framtagande av plan för det fortsatta arbetet från 1 januari 2025.

Kommentar: Vi har tagit flera steg framåt under 2024 mot ett mer organiserat och formaliserat ledarbete utifrån Nationella Ramverket och den Nationella samverkansmodellen. Det är en process som tar tid och arbetet med förankring och formalisering behöver fortgå även under 2025 och framåt.

Målgrupp

Ledaktörer och beslutsfattande personer i kommuner inklusive lokala politiker.

Aktiviteter i projektet

I det här avsnittet beskrivs de huvudsakliga aktiviteterna som genomförts under projektperioden.

<https://jht.se/arbetet-gar-vidare-framat/>

Dialogmöte

Den 19 mars 2024 återupptogs arbetet med organisering av vandringslederna genom ett dialogmöte kring det fortsatta arbetet utifrån det beviljade projektet för 2024.

<https://jht.se/dialogmote-organisering-av-vandringsleder/>

Nulägesanalys

För att skapa ett underlag för det fortsatta arbetet så genomfördes en nulägesanalys och en översikt kring organiseringen av vandringslederna i regionens åtta kommuner när det gäller ledansvar, samordning och marknadsföring av de vandringsleder som identifierats i delprojekt 1 och 2.

<https://jht.se/nulage-organisering-av-vandringsleder/>

Besök och möten i regionen

Under projektperioden har följande besök och möten hållits i regionen där vi informerat om arbetet och inhämtat information om behov och önskemål gällande lokal och regional organisering samt kvalitetssäkring utifrån Nationella Ramverket:

- Besök och möte med Åre Destination och Skistar Åre.
- Besök och möte med Destination Vemdalen och Skistar Vemdalen.
- Besök och möte med Backe vandringseldorado i Strömsunds kommun.
- Besök och möten med ledaktörer i Frostviken och Strömsunds kommun vid två tillfällen.
- Besök och möte i Destination Funäsfjällen och Funäsfjällens ledbolag.
- Besök och möte med Storliens vänner och Storliens högfjällshotell.
- Diskussion om Blomsterleden i Ansätten vid två tillfällen i samverkan med Krokoms kommun, markägare, byalag, förening och Länsstyrelsen.
<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/jamtland/darfor-stangs-den-anrika-blomsterleden-i-bakvattnet>
- Möte i Lofsdalen med lokala ledsamordnare angående Romboleden i Härjedalen.
- Dialog med Fjällmaraton i Södra Årefjällen.
- Dialog med Södra Årefjällen.
- Besök på Forssaleden vid två tillfällen. Närvaro och delaktighet vid uppstartsmöte på plats med ledansvarig förening, markägare och Bräcke kommun.
- Dialog med STF Jämtland om hur de kan bidra till regional samverkan inom regionen och eventuellt bidra till underhåll och skötsel av någon led.
- Information och möte med Kommun-nätverket (där alla åtta kommuner ingår) som sammankallas vid olika tillfällen av friluftssamordnare på Länsstyrelsen Jämtland.
- Deltagande på en officiell pilgrimsvandring från Klövsjö som arrangerades av Sydöstra Jämtlands pastorat.
- Dialog med Destination Östersund och Östersunds kommun.
- Dialog vid ett flertal tillfällen med Region Jämtland Härjedalen.
- Dialog med Länsstyrelsen Jämtland.

- Dialog med RF-SISU om vandringsledningens betydelse för idrottsrörelsen.
- Möten och dialog med initiativet "Friluftsförbundet Jämtlands län" angående hur deras eventuella roll och bidrag till friluftslivet inklusive vandringsledningarna kan passa in i den samordning och organisering som påbörjats.
- Kontinuerlig kontakt och information med alla åtta kommuner och fem destinationsbolag under projektperioden.

Utifrån ovanstående besök och möten i regionen kan några goda exempel lyftas fram när det gäller organisering, finansiering och kvalitetssäkring.

- [Forssaleden](#) Ideellt engagemang som nått resultat. Kvalitetssäkring av led för högt besöksstryck.
- [Destination Vemdalen](#) med sin interna finansieringsmodell där man tar en förhöjd avgift av sina delägare i destinationsbolaget för att finansiera underhåll och skötsel. Samt det arbete man lagt ned på att komma överens med alla markägare.
- [Lofsdalen](#) och [Funäsfjällen](#) med sina ledbolag och samverkan med markägare.
- Samverkan mellan [Åre Destination](#) och [Skistar Åre](#) kring lederna på Åreskutan.
- [Sydöstra Jämtlands Pastorats](#) ansvar och praktiserande av Nationella Ramverket för de tre pilgrimsledningarna (Indalsleden, Kårböleden och Jämt-Norgevägen).
- [Östersunds kommuns](#) samordning gällande S:t Olavsleden och ledansvar för de stadsnära lederna.
- Krokoms kommuns omtag kring marknadsföring av lederna och engagemang kring problem som uppdragats gällande Blomsterleden i Ansätten.
- [Fettjeåfallet](#). Kvalitetssäkring och finansiering av led för ett mycket högt besöksstryck.

Dialog med Outdoorföretagen

En inledande dialog har startats med de största Outdoorföretagen i regionen såsom Hilleberg, Lundhags, Trangia, Moxter och Woolpower som alla säljer produkter som nyttjas i naturen och på våra vandringsleder. De är positiva till att försöka bidra på något sätt för att höja kvaliteten på vandringsledningarna i regionen. Vi behöver arbeta fram en samverkansform för detta. Några idéer som diskuterats för hur Outdoorföretagen skulle kunna bidra till kvalitetssäkring och förbättrad finansiering av skötsel och underhåll är:

- Adoption av en led.
- En fond.
- Finansiering av digital tillgänglighet genom t.ex. Naturkartan eller liknande app.
- Ett sigill som man köper och visar att man stödjer arbetet med underhåll och skötsel av lederna.
- Företagsaktivitet där man tillsammans gör konkreta insatser på en led.

Vandringsled i fjällmiljö i Jämtland Härjedalen.

Foto: Darren Hamlin

Regionalt vandringsledsforum

För första gången någonsin har ett Regionalt forum för vandringslederna (som inte har staten som huvudman) genomförts i Jämtland Härjedalen. Förebilden för detta var det Nationella vandringsledsforum som har arrangerats och samordnats av Naturvårdsverket de senaste åren.

Syftet med dagen var att träffas och utbyta erfarenheter samt öka kunskapen kring lokal och regional organisering samt kvalitetssäkring av vandringslederna. Forumet utgjorde också en del i arbetet i de projekt som beviljats pengar från Naturvårdsverket. Forumet planerades och genomfördes i samverkan mellan projekten.

Målet med träffen var att finna ett antal prioriterade områden utifrån Nationella Ramverket att arbeta vidare med gemensamt. <https://jht.se/regionalt-vandringsledsforum/>

Deltagarna var representanter från kommuner, Region Jämtland Härjedalen, Länsstyrelsen Jämtland, destinationsbolag och föreningar med ledansvar. Alla deltagare var mycket engagerade och förde konstruktiva samtal som gav oss som arrangörer ett relevant underlag att arbeta vidare med. Vid gruppdiskussionerna berördes Organisering, Fysisk led och Kommunikation.

Forumet var en värdefull start på ett årligt återkommande forum. JHT som regional samordnare kommer att ta ansvar för att det genomförs framöver.

Utbildningsinsatser

Utifrån ett kontinuerligt arbete med att informera om Nationella Ramverket för att bidra till att ledaktörer höjer kunskapen och börjar använda det så har det varit nödvändigt att göra vissa anpassningar utifrån våra regionala förhållanden i Jämtland Härjedalen för att det ska bli praktiskt användbart. Den regionala checklisten för kvalitetssäkring (se bilaga 1) är ett exempel på det.

Cykelfrämjandet håller på att ta fram ett dokument om hållbar ledutveckling som även skulle kunna användas för vandringsleder. För några år sedan genomfördes ett Leaderprojekt i Jämtland Härjedalen där man samlade kunskap kring detta på <https://www.byggenled.se> i form av en manual för att etablera och underhålla en led.

Projektledaren på JHT var delaktig vid en ledbyggarskola arrangerad av Östersunds kommun under två dagar. Fredric Piper på Cykelfrämjandet var ansvarig för utbildningen. Deltagarna kom från ett flertal ledaktörer i östersundsområdet samt representanter från Region Jämtland Härjedalen, Länsstyrelsen Jämtland och Naturvårdsverket.

För att bidra till kompetenshöjningen när det gäller själva markarbetet för aktörer som arbetar med vandringslederna i hela regionen anlätades Fredric Piper från Cykelfrämjandet vid ett senare tillfälle av oss på JHT. Det var mycket uppskattat och deltagarna kom från lokala ledorganisationer och ledansvariga i regionen. <https://jht.se/utbildning-om-hallbara-leder/>

Övriga utbildningsinsatser kopplat till projektet, förutom ett flertal kompetenshöjande träffar ute hos ledaktörerna, är ett webinarie gällande Markägaravtal samordnat och arrangerat av Destination Vemdalen projekt samt ett webinarie kring [Fjällsäkerhet](#) samordnat och arrangerat av Sydöstra Jämtlands Pastorat och Åre kommuns ledprojekt.

Erfarenhetsutbyte

Erfarenhetsutbyte och samverkan inom regionen och med andra regioner har framför allt skett genom:

- Avstämningar mellan de projekt som finansierats av Naturvårdsverket under 2024: Projektägarna är JHT (regional organisering), Destination Vemdalen (lokal organisering), Östersunds kommun (S:t Olavsleden), Åre kommun (lokal organisering), Sydöstra Jämtlands pastorat (Pilgrimslederna Indalsleden, Jämt-Norgevägen och Kårböleleden) samt Västerås stift som ansvarat för Romboleden som har 20 mil i Härjedalen.
- Fördjupning och analys av Funäsdalsmodellen (samverkan mellan markägare och ledaktörer)
- Fördjupning och analys av Vemdalsmodellen för finansiering internt inom Destination Vemdalen, där man tar ut en förhöjd avgift av de företag som tjänar på att lederna finns.
- Det regionala ledforumet, det nationella ledforumet i Umeå och Utvecklingsgruppens möte i Stockholm.
- Ledbyggarskolan på Frösö Park som arrangerades av JHT i samverkan med Fredric Piper på Cykelfrämjandet.
- Kontinuerligt erfarenhets- och kunskapsutbyte med Nikas Selin på Region Västernorrland.
- Studiebesök vid Höga Kustenleden och erfarenhetsutbyte med Region Västernorrland.
- Studieresa och erfarenhetsutbyte med Skottland. (Resa och logi finansierades av Region Jämtland Härjedalen) <https://jht.se/studieresa-till-skottland/>
- Genom arbetsgruppen "Organisation och Finansiering" i det nationella samarbetet så har projektledaren på JHT genomfört intervjuer för en nulägesanalys med regionala samordnare i Dalarna, Västernorrland, Västerbotten och Norrbotten. De andra deltagarna i arbetsgruppen genomför intervjuer med de övriga regionerna i landet och resultatet kommer att presenteras i den nationella samordningsgruppen i januari 2025.

- Utbyte och samverkan med NPA-projektet "Hållbar arktisk och perifer cykelturism" där JHT är den svenska parten.

Checklista för kvalitetssäkring

Den checklista som utarbetades i samverkan med de andra två projekten i regionen som finansierats av Naturvårdsverket under 2023 har testats och använts praktiskt av ledförvaltare, destinationsbolag och kommuner under 2024. Den fungerar som ett bra och konkret verktyg för att göra en självanalys och utveckla leden för att uppnå de viktigaste kvalitetskriterierna som återfinns i det Nationella Ramverket, som är relevanta för oss i Jämtland Härjedalen. JHT ansvarar för eventuella uppdateringar av checklistan. Se bilaga 1.

KVALITETSSÄKRING AV VANDRINGSLEDER I JÄMTLAND HÄRJEDALEN
2023-04-28

Mallen utgår från det Nationella ramverkets underlag för kvalitetssäkring av vandringsleder. Kriterierna speglar en målbild. Det innebär inte att alla leder måste sträva efter att uppnå alla kriterier utan snarare ska de användas som en ledsgång och ambitionsnivå bestäms utefter förutsättningarna. Mallen kan ses som en nulägesbeskrivning och självkontroll som man kan följa upp med några års mellanrum.

LEDFAKTA

LEDDNAMN: _____

LEDDANSÖRARE/LEDDANSVÄRDELEDARFÖRVALTARE: _____ LÄNGD (KM): _____

SVÄRIGHETSGRAD (BERÖMNLÄNDE): _____ VANDRINGSTID, 0,5 BÅT (0,5 H): _____

HÖJDEHÅLLNAD (OPPNING): _____ GPS-KOORDINATER VID STARTPLATS: _____

LEDTYP

Vandring Cykling Pilgrimsled
 Löpning Ridning Annorlunda bestämt för användning och utrustning

MARKFÖRHÅLLANDEN

Grusväg/skogsväg _____% Smal stig _____% Asfalt _____%
Myr _____% Bred stig _____% Grus/fäll _____%

FRÄMKOMLIGHET

Vindfålen Stenigt Blött
 Sly Oändlig terräng Kuperat

UPPLEVELSE

Landskapet Kulturvården Skog
 Naturvården Fjäll Äng

SÄKERHET

Mobiltäckning Nära till vandringsled och ta sig till närmaste Hinder (nedfallna trädtrösklar)
 "Nödhjälpspunkt", telefon, belysning

KOMMUNIKATION

Informationsskyltar Papperskarta Digital karta
 Digital information

SERVICE

Toaletter Söphantering Överringsmöjligheter i anslutning till leden
 Dricksvatten Kollektivtrafik Restaurang/Hotell i anslutning till leden

KVALITETSASPEKTER

	SÄKERT	OK	BRA	ÖRTAVRETT		SÄKERT	OK	BRA	ÖRTAVRETT
Spånger	☐	☐	☐	☐	Räcken	☐	☐	☐	☐
Ledentri	☐	☐	☐	☐	Parkeringsmöjligheter	☐	☐	☐	☐
Informationstavla	☐	☐	☐	☐	Markskilte	☐	☐	☐	☐
Skyttar	☐	☐	☐	☐	Tillgänglighetsanpassning	☐	☐	☐	☐
Färgmarkering	☐	☐	☐	☐	Skrap efter leden	☐	☐	☐	☐
Vindskydd/raststuga	☐	☐	☐	☐	Dass	☐	☐	☐	☐
Rastplatser	☐	☐	☐	☐	Söpturna	☐	☐	☐	☐
Broar	☐	☐	☐	☐					

MARKÄGARE

Privat Offentligt Annat

Företag

MARKÄGARAVTAL

Skriftligt Oklart Nej
 Muntligt

UNDERHÅLLS- OCH SKÖTSELPLAN

Ja Nej Oklart

BEFINTLIG OCH HUVUDSÄKLIG FINANSIERING AV LEDUNDERHÅLL

Kommunala bidrag Ideella insatser Annat
 Projektmedel Frivillig ledavgift Ingen

KOMMUNIKATION

Ja Nej Oklart

ÖVRIGT

ÖVriga synpunkter: _____

PUNKTER ATT ÅTGÄRDA FÖR ATT ÖKA LEDENS KVALITETSSTANDARD: _____

KVALITETSSÄKRING UTFÖRD AV: _____

LÄMNAS TILL LEDDANSÖRARE/LEDDANSVÄRDELEDARFÖRVALTARE

DATUM: _____

NATURVÅRDSVERKET

JÄMTLAND HÄRJEDALEN Turism

Delaktighet i arbetsgrupp inom det nationella arbetet

Vid ett möte i Stockholm i oktober 2024, som sammankallades av Naturvårdsverket, träffades representanter från alla regioner inom Utvecklingsgruppen. Vid det mötet bildades olika arbetsgrupper för att göra "verkstad" av arbetet inom den Nationella samverkansmodellen.

Projektledaren på JHT är sedan dess delaktig i gruppen Organisering/Finansiering. Inom den gruppen har det hållits tre möten där vi genomfört en nulägesanalys bland alla 21 regioner för att få ett bättre underlag för likheter/olikheter och utmaningar för det fortsatta arbetet. JHT har haft ansvar för att intervjua representanter från de som har rollen som regional samordnare i Dalarna, Västernorrland, Västerbotten och Norrbotten. Insamlingen ska nu sammanställas, analyseras och diskuteras vidare inom arbetsgruppen i januari 2025.

Organisering

I det här avsnittet beskrivs nuläge samt kunskap och erfarenheter som framkommit under arbetet med att diskutera lokal och regional organisering med olika aktörer som på ett eller annat sätt är involverade i vandringslederna. Förutsättningarna för organisering är väldigt olika nationellt, regionalt och lokalt, vilket man måste ta hänsyn till även i det fortsatta arbetet.

Nationell organisering

Den Nationella samverkansmodellen (se bilaga 3) är nu sjösatt och projektledaren på JHT har varit delaktig i det arbetet vid vandringsledsforum i Umeå (28–29 maj) och i Stockholm den 9 oktober då Utvecklingsgruppen (där alla 21 regioner i landet ska ha en representant) formaliserades.

Projektledaren på JHT ingår som tidigare nämnts i en arbetsgrupp kring Organisering och finansiering som leds av Linus Kron (som ingår i Samordningsgruppen). I den arbetsgruppen har en nulägesanalys för alla 21 regioner påbörjats med syftet att utgöra ett underlag för det fortsatta arbetet. Projektledaren på JHT är ansvarig för att intervjua och sammanställa underlaget för Dalarna, Jämtland Härjedalen, Västernorrland, Västerbotten och Norrbotten.

Regional organisering

Den regionala samordningen av vandringslederna i Jämtland Härjedalen där staten inte är huvudman har etablerats succesivt under projektperioden. Det är ett prioriterat område inom JHTs verksamhet och JHTs styrelse har sedan ett tidigare (styrelsemöte 11 december 2023) tagit beslut om att etablera rollen som regional samordnare, vilket också kommunicerats till medlemmarna.

Under 2024 har ansvaret för den regionala samordningen formaliserats ytterligare genom att JHT också har undertecknat avsiktsförklaringen som regional samordnare för Jämtland Härjedalen i den nationella Utvecklingsgruppen (se bilaga 3).

Följande ansvarsområden för rollen som regional samordnare av vandringslederna har lyfts fram av lokala ledaktörer och förstärkts under projektperioden:

- Gemensam röst internt och externt.
- Lobbying lokalt, regionalt och nationellt i samverkan med de andra regionerna i Sverige.
- Anordna kompetenshöjande insatser för att uppnå kvalitetskriterierna i det nationella Ramverket.
- Utveckla en långsiktigt hållbar finansieringsmodell för finansiering av underhåll och skötsel av vandringslederna.
- Driva gemensam finansiering och samordning av digital tillgänglighet (speciellt i de områden där det inte finns idag).
- Delaktighet i det nationella arbetet.
- Regional tolkning och anpassning av det Nationella Ramverket för att det ska bli mer praktiskt användbart.
- Samordnare och sammanhållande av regionalt lednätverk.
- Erfarenhetsutbyte och samverkan med andra regionala ledaktörer.
- Anordnare av årligt regionalt vandringsledsforum.
- Stödja det lokala arbetet.
- Gemensam strategi och mål för kvalitetsnivån på lederna i regionen.
- Stärka och formalisera samverkan med kommunerna samt Region Jämtland Härjedalen (som har folkhälsoansvar) och Länsstyrelsen Jämtland (som har friluftslivsansvar).

Lokal organisering

Förutom att vi har olika förhållanden och förutsättningar i landets 21 regioner så är det också olika i regionens åtta kommuner. Se nulägesanalys på: <https://jht.se/nulage-organisering-av-vandringsleder/> Huvuddelen av våra vandringsleder i regionen är idag beroende av ideella insatser från föreningslivet och projektmedel.

Under året har Destination Vemdalen, Östersunds kommun (S:t Olavsleden), Åre kommun, Sydöstra Jämtlands Pastorat (pilgrimslederna Kårböleleden, JämtNorgeleden och Indalsleden) och Västerås stift (Romboleden som har 20 mil genom Härjedalen) haft projekt som finansierats av Naturvårdsverket. De har haft en ekonomisk fördel jämfört med andra lokala och tematiska ledaktörer när det gäller att utveckla den lokala organiseringen och kvalitetssäkringen. Vi på JHT har stöttat och bidragit till utvecklingsarbetet i samtliga områden i regionen när det gäller kunskap och praktiskt användande av Nationell Ramverket.

I de kommuner där det inte finns någon befintlig organisation (ledbolag eller destinationsbolag) som är ledansvarig så behövs det ett större engagemang från kommunen och även stöttning från den regionala samordnaren.

Informations-spridning

Naturligtvis spelar det roll att JHT har ett starkt nätverk och ett gott förhållande till sina medlemmar. Utan destinationsföreträdares, kommunala tjänstepersoners och organisationers medverkan till att sprida information om möjligheterna via projektet hade inte lika många intressenter nåtts.

Projektinsatserna och löpande resultat har systematiskt renderat artiklar på jht.se och dessa har spridits via både JHT nyhetsbrev och JHT:s LinkedIn-kanal. Artiklarna är sökbara via Google med särskild vikt nedlagd på att vara så "Google-vänliga" som möjligt (SEO-anpassade) för att hittas av en bred målgrupp: regionens turismaktörer, beslutsfattare, tjänstemän, media och studenter med intresse för turismutveckling.

Projektinsatser har kommunicerats via JHTs ordinarie verksamhet och aktiviteter. Projektets finansiering har synliggjorts i tal och skrift, via logotyper på presentationer, informationsmaterial, nyhetsbrev och på jht.se. En slutrapport finns vid projektslut tillgänglig via Jht.se under den särskilda fliken för projektinformation samt så förmedlas den i populärformat via JHT nyhetsbrev och LinkedIn samt kommuniceras till media.

Informationskanaler:

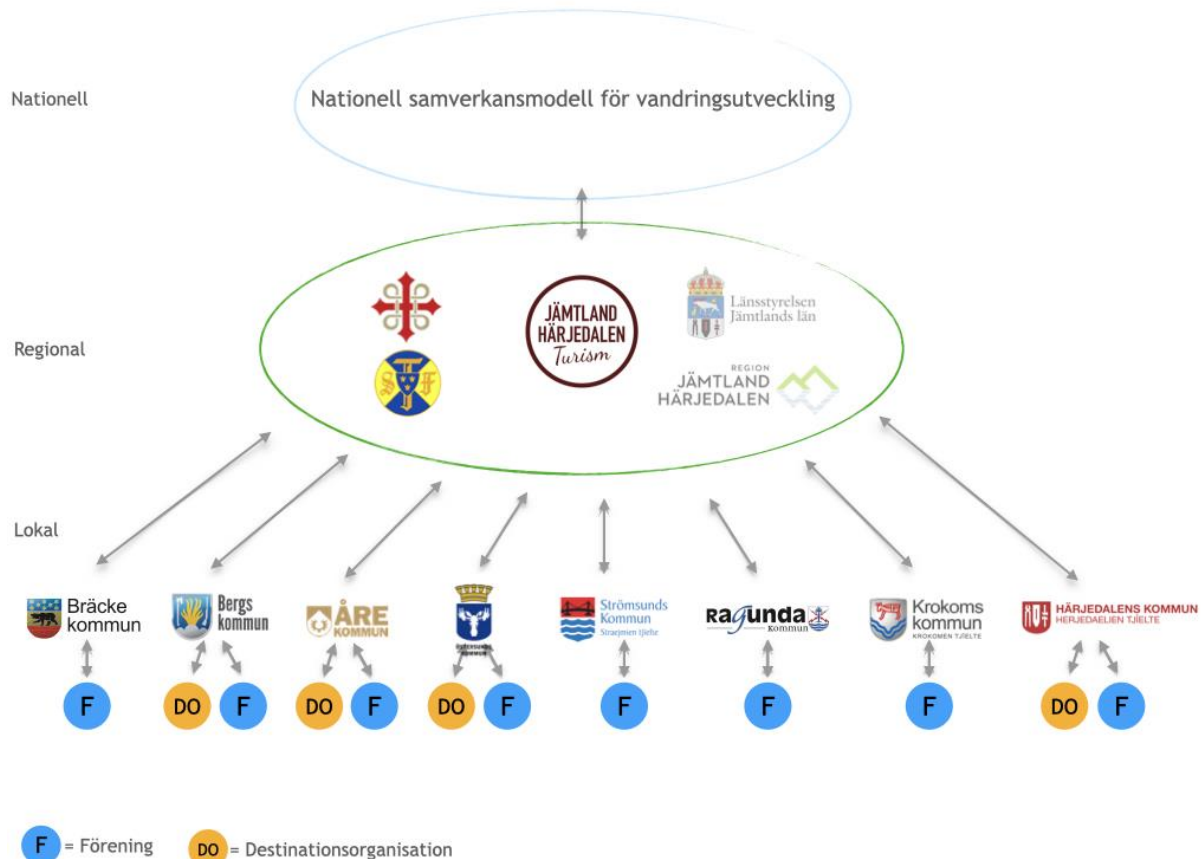
- Kontinuerlig kontakt med ledaktörer via e-post och telefon.
- JHT nyhetsbrev har skickats ut till ca 1 100 prenumeranter var tredje vecka under hela projektperioden.
- Sju artiklar har publicerats under projektperioden på <https://jht.se/category/aktuella-projekt/organisering-av-vandringsleder/>
- JHT har initierat och drivit debatten regionalt och nationellt om att det behövs en högre prioritering av underhåll och skötsel av vandringslederna.
- Regionalt ledforum i Klövsjö 12 november 2024. 50-tal deltagare.
- Ett 20-tal besök ute hos olika ledaktörer.
- Möten med destinationsbolag, ledbolag, ledaktörer, kommuner.
- Radiointervju på Sveriges Radio P4 Jämtland: <https://sverigesradio.se/artikel/hundratals-mil-led-behover-rustas-men-pengar-saknas>
- Intervju på SVT Jämtland angående markägaravtal: <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/jamtland/manga-vandringsleder-saknar-avtal-stor-risk-for-markagare>
- Presentation av projektet på [Turismdagen i Storlien](#) den 17 oktober 2024.

Slutsatser

Organisering

Arbetet med den regionala samordningen har gått framåt under projektperioden. De uppsatta målen för projektet är i huvudsak uppfyllda, men det här är en process som tar tid.

Vid en jämförelse med andra regioner i landet när det gäller regional organisering så ligger en del längre fram i processen än oss i Jämtland Härjedalen. I de omkringliggande regionerna har man kommit olika långt.

Idag sköts de flesta vandringslederna i Jämtland Härjedalen ideellt med inslag av tillfälliga projektmedel, vilket gör det väldigt sårbart och kortsiktigt. I de områden där det inte finns en lokal destinationsorganisation som leder arbetet får man idag förlita sig mer på föreningslivet. I alla åtta kommuner behöver kommunen vara involverad i det fortsatta arbetet med organisering av vandringslederna på lokal nivå. Det finns stora fördelar med samverkan mellan kommunerna genom den regionala samordningen.

Bra friluftsansenor stöttar en aktiv livsstil och är en viktig faktor för platserna vi väljer att bo på eller besöka. Det leder till positiva ekonomiska och hälsomässiga effekter i lokalsamhällena. Avsättning av resurser för underhåll och skötsel är högre till andra friluftsanläggningar än till vandringslederna. Det är hög tid att vandringslederna får den status de förtjänar och en given plats i budgetarbetet hos de inblandade på samma sätt som andra friluftsanläggningar.

Avsiktsförklaringen som JHT har skrivit på formaliserar JHTs roll som regional samordnare i det nationella samarbetet, vilket på sikt är en viktig förutsättning för att vi tillsammans med de andra regionerna i landet ska kunna utveckla vandringslederna i framtiden.

Långsiktig finansiering

Vi behöver arbeta för en långsiktigt hållbar basfinansiering av regional och lokal samordning av vandringslederna som också säkerställer resurser för underhåll och skötsel av lederna.

En anrättad vandringsled kan idag inte sätt allemansrätten ur spel utifrån nuvarande lagstiftning och vägledande rättsfall. Det är endast Vasaloppsspåret som har prövats i domstol när det gäller detta och där förelåg det tillräckligt stora investeringar i leden så att den kunde betraktas som en anläggning och delvis sätta allemansrätten åt sidan så att man därmed har möjlighet att ta ut en *tvingande* avgift för finansiering av underhåll och skötsel. Det innebär således att vi inte kan ta en tvingande betalning för vandringslederna som man kan vid andra fritidsanläggningar som används för folkhälsa, rekreation och turism.

Vi kan dock uppmuntra till frivilliga bidrag för underhåll och skötsel från den som använder vandringsleden. Det innebär i sin tur att vi även inom den närmaste framtiden kommer att vara beroende av ideella krafter, offentliga medel, projektmedel, och interna "beskattningar av turistföretag" inom en destination. Vi behöver dock fortsätta arbetet med att försöka förändra synsättet så att värdet av vandringslederna också genererar tillräckligt med resurser för att säkerställa kvalitetssäkrade vandringsleder.

En viktig förutsättning för att lyckas med en stärkt organiseringen och en förbättrad kvalitetssäkring handlar om långsiktig finansiering av underhåll och skötsel och då speciellt i de områden där det inte finns någon befintlig organisation med egna ekonomiska förutsättningar. En tydligare regional samordning och organisering som stödjer lokal organisering i samverkan med respektive kommun kan förhoppningsvis bidra till förbättrad finansiering och högre kvalitet på våra leder.

Artikeln <https://jht.se/vem-ska-betala-for-vara-vandringsleder/> innehåller grundläggande frågeställningar kring hur finansieringsfrågan för underhåll och skötsel ska lösas på lång sikt.

Om det infördes en allmän ledavgift (liknande statliga jaktkortet) som gäller för både vandringsleder på statlig och privat mark så skulle det kunna generera pengar till en fond som sedan skulle kunna fördelas ut av kommunerna till olika ledaktörer. Aktörer som nyttjar lederna för kommersiell verksamhet behöver också ta sitt ansvar för finansieringen (vilket också görs inom destinationsorganisationerna) och slutligen är det även brukaren av leden som måste värdesätta leden tillräckligt mycket för att också bidra ekonomiskt till underhåll och skötsel.

Den regionala samordningen behöver i sin tur huvudsakligen finansieras genom det offentliga (kommuner, Länsstyrelsen, Region) och besöksnäringen som använder lederna i kommersiellt syfte. En stabil och långsiktig grundfinansiering av lederna skulle minska behovet av olika projektmedel och ideella insatser.

Under sommaren har en s.k. turistskatt debatterats (igen) för att finansiera destinationers utveckling och attraktionskraft. Lars-Börje Eriksson har fördjudat sig i ämnet och menar att man ska använda begreppet turismavgift i stället. Det handlar om att [att förbättra upplevelsen av svenska destinationer för besökaren](#). I olika destinationer i Europa är det vanligt att man tar ut en riktad avgift som går tillbaka till destinationens utveckling. De får på det sättet betydligt mer resurser än svenska destinationer. Inom våra destinationer i Jämtland Härjedalen så "beskattar" man medlemsföretagen internt för att få ihop pengar som man sedan växlar upp via olika projekt. I Destination Vemdalen har de till exempel tagit ut en förhöjd avgift av medlemsföretag som är beroende av att vandringslederna har en hög kvalitetsnivå eftersom de lockar gäster till destinationen.

Radiointervju vid det regionala vandringsledsforumet som berör finansiering av vandringslederna: <https://sverigesradio.se/artikel/hundratals-mil-led-behover-rustas-men-pengar-saknas>

Utsikten är oslagbar på många vandringsleder i Jämtland Härjedalen.

Foto: Darren Hamlin

Efter projektslut

När projektet avslutats den 31 december 2024 har vi lämnat in en ny ansökan till Naturvårdsverket för att fortsätta arbetet med att stärka regional organisering och samordning av vandringslederna där staten inte är huvudman (besked i slutet av februari 2025). Det är en förutsättning för en fungerande Nationell samverkansmodell för vandringsutveckling. Samverkansmodellen ska ge bättre förutsättningar för tillämpning, förvaltning och utveckling av Nationellt ramverk för vandringsleder på såväl lokal som regional och nationell nivå, genom representantskap i alla led.

Erfarenheter och kunskap som erhållits under 2024 kommer att användas som utgångspunkt i det fortsatta arbetet för att stärka rollen som regional samordnare. Utifrån det ansvaret kommer vi att driva vidare de frågor som är viktigast för att stödja och hjälpa *alla* lokala aktörer som arbetar med vandringslederna där staten inte är huvudman i Jämtland Härjedalen.

Resultatet från årets projekt kommer att kommuniceras via JHTs nyhetsbrev, artiklar på jht.se och via e-post direkt till alla aktörer som varit delaktiga under 2024.

Önskelista inför det fortsatta arbetet:

- Förändrat synsätt bland lokala, regional och nationella politiker.
- En heltidstjänst på varje kommun för underhåll och skötsel av leder.
- Finansiering av ett proffsteam som kan komma ut och hjälpa de som inte har egna resurser för att kvalitetssäkra sin led.
- Förbättrad folkhälsa tack vare bättre vandringsleder.
- Ökad vandringsturism fördelat över *hela* regionen.
- Modell för långsiktigt hållbar finansiering av underhåll och skötsel.
- God samverkan och samförstånd lokalt, regionalt och nationellt.
- En fond för underhåll och skötsel för de som saknar egna resurser.
- Digital tillgänglighet (gemensamt finansierad) av alla vandringsleder i regionen som uppfyller de grundläggande kvalitetskriterierna.
- Pilgrimslederna i regionen utvecklas inför jubileet 2030 och får starkt stöd från kyrkan och är en naturlig del i det lokala, regionala och nationella arbetet.
- Region Jämtland Härjedalen är delaktiga och finansierar en viss del av det fortsatta arbetet med tanke på deras ansvar kring folkhälsan.
- Regional ledmanual framtagen för att hjälpa lokala ledaktörer att praktisera det Nationella Ramverket.
- God samverkan med Länsstyrelsen Jämtland och samsyn kring framtida finansiering av underhåll och skötsel.
- Kommunernas delaktighet och engagemang stärks inom de närmaste åren.